



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Augustini Barbosa ... Collectanea doctorum tam
veterum, quam recentiorum, in ius pontificium universum**

In Qvo Tertivs Et Qvartvs Decretalivm Libri continentur

Barbosa, Agostinho

Lugduni, 1669

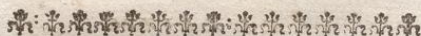
De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi. Tit. XV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95279](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95279)

sit Matrimonium inter ipsum, & alium distantem ab eodem stipite in quinto, vel alio ulteriori gradu, contra quam limitationem insurgit idem Sanch. pluribus pro sua parte citatis Doctoribus, ut apud eundem videri potest.

3 Hic erat locus arboris consanguinitatis, & affinitatis, quia tamen de eius declaratione DD. diffusè tractarunt, in computatione graduum regulas constituendo, qui eas videre cupi, consulat Syluest. verbo *Matrimonium* 8. quest. 7. Valer. Reginald. in *praxi forei penit. lib. 3. n. 141*. Henric. lib. 12. cap. 9. Sanch. d. lib. 5. disp. 50. Agid. de *Sacram. tom. 2. disp. 32. dub. 1*. Gutier. de *Matrim. c. 98*. Bonacin. eod. tract. quest. 3. puncto 5. n. 6. Basil. Pont. de *imped. Matrim. c. 37. §. 1. & tetigi de officio, & potestate Episcopi, part. 3. alleg. 51. n. 158. cum seqq.*

4 Illud verò aduertendum duxi, gradus computationem esse faciendam secundum ius canonicum in materia Matrimoniali, tam in foro Ecclesiastico, quam seculari, quia circa hanc ius civile disponere nequit, at verò quoad alios contractus, & reliqua civilia iuris Caesaris computatio est retinenda, cum illa nec de iure quoad temporalia, nec de facto reprobata sit ab Alex. III. in cap. ad sedem 35. q. 5. vide tamen Couar. de *sponsal. p. 2. c. 6. §. 6. num. 8*. Viu. tom. 2. *commun. opin. lib. 6. tit. 8. num. 75*. Cott. in *memorab. verbo Graduum*, Gregor. l. 3. verbo *heredar.*, tit. 6. p. 4. Surd. *conf. c. n. 20*. Rebuff. in *praxi super reg. Cancellariae Innoc. VII.* circa dispersiones in gradibus prohibitis, gloss. 2. Escob. de *ratiocin. comput. 23. n. 2*. & 3. Valac. *consul. 159. n. 3*. Sanch. d. lib. 5. n. 8. Steph. Gratian. *discept. forens. c. 77. n. 1. cum seqq.*




De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.

TIT. XV.

SUMMARIVM.

- 1 Doctores referuntur super hanc rubr. scribentes.
- 2 Frigidorum materia ubi tractetur, ostenditur.
- 3 Maleficiatorum materiam qui tractent, citantur.
- 4 Impotentia coeundi materiam qui tractent, referuntur.
- 5 Impotentia coeundi duas habet causas, seu partes, prior naturalis, posterior accidentalis.
- 6 Impedimentum frigiditytis, vel coeundi aut perpetuum, aut temporale esse potest, & declaratur utrumque membrum.
- 7 Impotentia perpetua ad copulam iure naturali impedit Matrimonium.

1 PER hanc rubr. scripserunt Zabarel. Ioan. Andr. Anchar. Butr. Panorm. Præpos. Alex. de Neno, Durand. in *breviario aureo iuris Canon. & in speculo iuris, sub hoc tit. lib. 4*. Steph. Ranchin. in *continuat. tit. Decretal.* Ioan. de Londris in *breviario sanctorum Canon. Petr. de Rauenna in compend. iuris Canon. Mart. Mesnart. in epitome Decret. Dan. Venat. in analyti methodica iuris Pontificij, a pag. 551*. Goffred. & Host. in *summ. huius tit.* Alex. Cassan. & Anastas. Germon. in *paratilis ad quinque libros Decret.* Barthol. Carthag. in *exposit. tit. iuris Canon. Zypæ. in analytica postremi iuris Eccles. enarrat. pag. 366*. Canis. in *summ. eiusdem iur.*

ris, nonissimè Ioan. Honor. lib. 4. *summ. in Decret. omnes sub hoc tit.*

De Frigidis vide Henric. in *summ. lib. 12. c. 7. n. 50*. & 61. Matienl. ad *rubr. tit. 2. gloss. 1. n. 201. lib. 5. noue resop.* Basil. Pont. de *imped. Matrim. c. 12. §. 4. vers. 1. plures fert Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 94. n. 5.*

De Maleficiatis vide Martin. *Deleio disquisitionum magicarum lib. 3. p. 3. q. 4. sect. 8*. Henric. d. c. 7. num. 2. Basil. Pont. d. c. 32. §. 5. Sanch. d. lib. 7. disp. 94. cum seqq. Gutier. de *Matrim. c. 115*. Bonac. eod. tract. q. 3. punct. 1. n. 9. cum seqq. Inter frigidum & maleficiatum dicuntur vide apud Ioan. Bapt. Cost. de *falsi scient. & signa. cent. 1. disp. 82*.

De impotentia coeundi vide Henric. d. c. 7. num. 4. Menoch. de *arbitr. casu* 519. Mascard. de *prob. cond. 118*. 16. & 888. Sanch. d. lib. 7. disp. 92. cum seqq. Gutier. d. tract. c. 112. Agid. de *Sacram. & censur. tom. 2. disp. 31. dub. 7*. Basil. Pont. d. tract. c. 31. & 32. Bonac. d. punct. 1. 3. a princ. & de *Matrim. lib. 6. c. 58*.

Ad perfectam huius rubr. & omnium initium sub ea contentorum intelligentiam scire oportet impotentiam impedimentum duas habere causas, seu partes, prior naturalis, quæ provenit ex defectu ipsius naturæ, siue ob nimiam frigiditatem, siue caliditatem, & hæc naturalis impotentia significatur per verbum *frigidis*, quoniam frequentius provenit ex frigiditytis ad illam tamen reducenda sunt omnia impedimenta provenientia ex impotentia naturali, de quibus agit c. 1. 2. & 3. q. 1. & totus hic tit. de *frigidis*. Posterior verò pars huius impedimenti accidentalis est, quæ provenit ex maleficio cap. ult. 33. q. 1. vel ex morbo, aut ex aliqua similiter accidentali causa, & hoc impedimentum significatur per verbum *maleficiatis*, quemadmodum enim ad instar frigiditytis omnis impotentia naturalis indicatur, quamvis ex caliditate proveniat, & ideo sub illo nomine, *frigidis*, declaratur: sic etiam ad instar maleficii omnis impotentia accidentalis metienda est, & ad illam reducitur, unde totus tit. tantum de *frigidis*, & *maleficiatis* inscribitur.

Hoc autem impedimentum aut perpetuum, aut temporale esse potest. Perpetuum est quod provenit à natura ex complexione, vel ex aliquo accidenti, ut putà, morbo, aut maleficio, ita tamen ut absque diuino miraculo aut evidenter vitæ periculo non possit remedio aliquo humano reparari. Temporale est quod arte humana sine vitæ periculo potest removeri, & sic impedimenta hæc distinguit Pontifex in cap. fraternitatis, vers. *quamvis*, infr. hoc tit. quem ad id latius notandum esse dicunt Abb. & Præpos. lib. 7. Navar. in *mar. c. 22. n. 59*. Soc. in *4. dist. 34. quest. unie. art. 2. vers. nihilominus*. Rursus impedimentum perpetuum impotentia, aut esse potest respectu omnium propter esse frigiditytis, similisve causa ad omnes æqualis aut potest esse respectu vnius tantum, propter contingit plurimque in maleficiis, & aliis multis similibus causis, quas Doctores prædictis locis asserunt, & idem per contrarium dicendum est de impotentia temporali. In hoc impedimento, aut potest considerari potentia ad copulam, aut ad actum seu executionem ipsius potentia quatenus impedit. Potentia pertinet ad executionem Matrimonij, & per Pontifices, Iureconsultos, Doctores omnes inter impedimenta ex rei natura dirimentia refertur, quatenus verò impedit actum ad validitatem Matrimonij nihil facit eo quod actus copule non est de essentia Matrimonij. Ratio est, quia obligatio, & potestas ad copulam essentialiter pertinet ad Matrimonium, & consensus vel munda illa obligatio, quæ efficitur ad indiduum vitæ consuetudinem virtualiter, & implicite continet obligationem, & potestatem

De Frigidis, & Maleficiatis, &c. Tit. XV. 557

ad copulam S. Thom. 3. q. 48. art. 1. actus vero copule ad primam & essentialiam perfectionem Matrimonij, seu ad secundam accidentalem.

- 7 Et quibus etiam colligitur perpetuam impotentiam ad copulam siue ex natura, siue ex accidenti proveniat, siue sit respectu omnium, siue vnus, tantum iure naturali impedire Matrimonium, itavt contractum non valeat, de quo latè dixi ad cap. 1. 33. quest. 1.

S V M M A R I V M.

- 1 Compendium huius text. refertur.
- 2 Conciliatio huius text. & c. laudabilem, infr. hoc tit. ubi tractetur, ostenditur.
- 3 Mulier, quæ tempore Matrimonij virgo erat, & statim proclamat viri impotentiam, audienda est, quamvis ipse vir impotentiam neget.
- 4 Matrimonium iam contractum dissolvitur propter impotentiam coeundi.
- 5 Vxor viro parere debet.
- 6 Accusatio illius redditur suspecta quando multum stetit ad accusandum.
- 7 Dolus presumitur ex tarditate.
- 8 Mulier quando facit impedimentum, & vir negat, & Matrimonij initio nihil illa proclamavit, non est audienda aduersus Matrimonium.
- 9 Maleficij ratione separatio Matrimonio conceditur virique coniugij licentia ad aliud transseundum, & coinitio non est prius restaurandum.
- 10 Vicarius Episcopi de causis Matrimonialibus cognoscere potest.

C A P. Accepisti I.

Maritus si transacto aliquo tempore dicat se esse frigidum ad copulam, itavt non possit, cum vxore, nec cum alia coire, & si vxor idem affirmat, & probari potest per verum iudicium, separari debent; sed si deinde vir aliam ducit, est peritius, & cogendus redire ad primam facta poenitentia. Item si vxor post annum, aut ad sex menses dicat, maritum non posse coire, & maritus negat, creditur marito, quia vxor se rō reclamavit, si verò post mensem, vel duos reclamavit, si hoc potest probari per verum iudicium separabitur, & mulier nubat cui vult. Colligunt ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zab. Ioan. Andr. Host. Butr. Anchar. Panorm. Præpos. Alex. de Neno, Canis. Cujac. Viu. in ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 88. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 590. remissive Ximen. in concord. p. 1. & 2. desumitur ex Burchard. lib. 19. Decret. c. 5. tit. de diffidio coniugij, vers. accepisti, & refertur ab Anton. August. collect. 2. Decret. lib. 4. tit. 16. c. 1.

2 Circa intellectum huius text. quatenus probat vito post mensem, aut trimestre, aut annum ab inito Matrimonio fatenti propriam frigiditatem, vxoreque eandem affirmante, si ea per verum iudicium probari valeat, statim dissolui posse Matrimonium, & conciliationem alterius in cap. laudabilem, infra hoc tit. requisitis esse expectandum triennium ubi clarè non constet de frigiditate, agam commodius ad dictum cap. laudabilem.

3 Si autem statim in ipsa novitate, &c.] Notatur ad hoc, quod mulier, quæ tempore Matrimonij virgo erat, & statim proclamat viri impotentiam, nempe post mensem, aut bimestre, audienda est, quamvis vir impotentiam neget, & si ea probatur per rectum iudicium, dissolvitur Matrimonium. Ita Sanchez de Barbof. Collect. Tom. 11.

Matrimonio, lib. 7. disp. 109. num. 16. cum seqq. ubi n. 18. refert hoc non procedere quando mulier initio Matrimonij proclamans erat tempore contractus corrupta, quia tunc audienda non est, licet intra octo dies proclamet, nisi vir convincatur impotens per aspectum.

Separari potestis.] Notatur ad hoc, quod propter impotentiam coeundi Matrimonium iam contractum dissolvitur, vt per Farinac. in praxi criminali, part. 5. quest. 143. num. 6. Bonac. de Matrim. quest. 3. punct. 13. num. 12.

Eo quod caput es mulieris.] Notatur ad hoc, quod vxor viro parere debet, vt per Tiraquel. l. 1. communalis, gloss. 1. part. 1. num. 21. ubi etiam refert ideo prohibitum esse ne mulieres comam amputarent vt Mariti quicquam in eis inuenirent unde possent vxores trahere, & ligare, Couarr. de sponsalibus, part. 2. c. 7. num. 4. D. Barbosa in l. maritum, num. 53. ff. solut. Matrim.

Quia si proclamare valuit, cur tandem tacuit?] Hinc nota quod si accusator multum stetit ad accusandum, tunc eius accusatio redditur suspecta, vt per Hippol. conf. 82. n. 47. & conf. 111. n. 8. & 9. & conf. 117. num. 45. Flores ad Gamam decis. 143. Nam ex tarditate dolus presumitur, vt per hunc text. dicit Farin. in praxi crimin. p. 1. q. 46. n. 103.

Ille autem si prior, &c.] Notatur ad hoc, quod quando mulier facit impedimentum, & vir negat, nec illa Matrimonij initio proclamavit, minimè audienda est proclamans aduersus Matrimonium, sed eius petitio reiicienda est, ac fides habenda viro fatenti se consummasse Matrimonium, vt per Sanch. disp. 109. n. 2. cum seqq. Basil. Pont. de impedimentis Matrimonij, c. 22. §. 6. vers. verum. Sed hæc resolutio difficultatem patitur, in eoque veratur quod in hoc impedimento sapè constitutum est post annum & post tres, aut octo Matrimonium dirimi posse, iuxta c. ult. hoc tit. quinimo coguntur coniuges per triennium cohabitare, & facultatem reclamandi vsque ad triennium concedit Imp. in Auth. sed hodie, C. de repud. Quare gloss. in presenti verbo tacuit, inquit hunc text. non habere iuris auctoritatem, quia non est aliquis Pontificis, aut approbati Auctoris, vt constat ex superscriptione, sed communiter reprobat glof. quia cum iam redactum sit in volumine Decretal. ex approbatione Gregor. X I. auctoritatem legis accepit, l. 1. §. cumque, C. de veteri iure enucl. Vnde aliter difficultatem soluit Innoc. aliter Host. & DD. antiqui, Butr. vero Card. & Anchar. vix aperiant quid sentiant, octo interpretationes refert Præpos. in presenti. Sed videntur mihi DD. in eo frequentius conveniri, vt mulier etiam post duos menses quocumque tempore, textus verò in presenti, procedat quando mulier poterat statim impedimentum probare, quia tunc reclamare debet intra duos menses. Verum interpretatio hæc, & omnes alia, quæ à Doctoribus afferuntur, & recensentur nonissimè à Basilio Pontio in tractat. de Sacramento Matrimonij, lib. 7. c. 66. n. 10. verbis text. parum conveniunt, & ratione minimè nituntur.

Quare dicendum est difficultatem huiusmodi ex forma text. esse apertissimam, colligitur enim ex toto hoc titulo quale debeat esse huius impedimenti iudicium, & ait hic text. quod si vterque impotentiam iureiurando affirmant, etiam si antea nullus reclamaverit, semper audiuntur, vt colligitur ex hoc text. in princ. ibi, per annum, iunctis illis verbis, ibi, si illa, quæ vxor tua esse dicitur eadem affirmet, quasi velit utriusque coniugis affirmationem esse necessariam vt post annum audiantur. Sin autem alter accuset impedimentum, alter verò neget, si is, qui duortium petit propter impotentiam

A A a 3 alcerius;

alterius, non reclamaverit intra duos menses, non erit postea audiendus altero negante, quoniam lex vehementer praesumit contra eum, qui tacuit, aut noluit amplius audiri, estque haec praesumptio iuris & de iure, ut DD. appellant. Sapienter enim lex constituit, ut potius in hoc consortio impediti maneant, quam contra vehementem praesumptionem incertas probationes admittere, quales in hac materia esse solent cum gravissimo periculo, & hoc est quod probat hic text. & confirmatur ex eodem text. in princip. ibi, & nunc primum dixisti, &c. ubi innuit quod si mulier eo casu negaret mariti impotentiam, non esset ille audiendus, qui tanto tempore tacuit. Facta autem protestatione ab eo, qui petit divortium intra breve tempus, tunc si statim potest legitime impedimentum probari, expectabitur triennium, de quo in cap. laudabilem, cum seqq. infra hoc tit. itaque cum uterque impedimentum affirmant, etsi non reclamant, quocumque tempore audiuntur, si verò alter negat, nisi is, qui affirmat intra duos menses reclamet, non auditur propter praesumptionem iuris, quae ex illis duobus colligitur, scilicet ex taciturnitate affirmantis, & negatione alterius, confirmatur hic intellectus, ex d. c. laudabilem, ibi, ambo fatentur, & ex d. c. ult. in fin. ibi, ipsi cum septima manu, &c. quibus probatur esse necessarium ut uterque impedimentum iniret ut post triennium audiantur. Nec ad haec iura displicet concordia, quam nunc tradit Basil. Pont. d. tract. de Sacram. Matrim. lib. 7. c. 66. n. 11. ubi in haec verba. Verum ego existimo in primis text. istum non loqui de causis evidenter probantibus impotentiam, Idque manifestè deducitur. Nam cum adsint ea signa siue ab initio proclamet, siue non, auditur, neque enim tunc licet villo pacto cohabitatio, ut diximus. Loquitur ergo text. in eo casu quando signa sunt verisimilia tantum, vultque ut si proclamaverit mulier siue virgo, siue corrupta, intra duos menses à die intentatae copulae computandos, etiam si vir renuat, & alias sint sufficientes probationes ad rectum iudicium separantur, non expectato triennio. Nam etiam in dicto c. laudabilem, hoc rit. decernitur ut si aut ea probari, aut deprehendi impotentia possit, non expectatur triennium, quod in defectum aliarum probationum decernitur à iure. Quare ex hac parte non pugnant hi textus. At si fecmina non proclamat, nisi post annum, aut dimidium, & vir affirmet se esse potentem, & illam cognovisse, siue ea corrupta, siue virgo ad eius potestatem devenierit, siue etiam se virginem ostentare velit, non audiendam. Quid ergo tunc fieri debet? id sanè non explicatur in hoc text. At explicatum est in d. cap. laudabilem, ut decernatur scilicet experientiae triennium muliere negante, & viro asserente, ut inde sufficiens desumatur probatio. Praesumit enim ius in hoc text. malitiam uxoris, quae eo tempore tacuit, atque ideo merito ab eo tempore decernendū à iudice experimentato triennij tempus. Nisi fortè postea utrobique consentientes, & sufficientibus aliis adhibitis probationibus iuxta dicta, separationem postulent, tunc enim non erit necessarium triennium expectare, sed standum decisioni d. c. laudabilem, quae de eo casu agit. In poenam itaque taciturnitatis potior habetur ratio iuramenti viri, & ab eo tempore decernitur triennium, sicut constitutum postea per d. c. laudabilem. Haec Basil. Pont.

In gloss. Separare. Notatur ad hoc, quod separato Matrimonio ratione maleficii conceditur utrique coniungi licentia ad aliud transeundi, l. 5. c. ult. in fin. tit. 8. p. 4. Petr. de Ledesma de Matrim. q. 58. art. 2. paulo ante primum dubium, Vega tom. 2. summ. cap. 24. casu 109. Henric. in sum. lib. 12. c. 9. n. 2. Sanch. d. lib. 7. disp. 99. num. 23.

In gloss. Atissim. Notatur ad hoc, quod Vicarius Episcopi de causis Matrimonialibus cognoscere potest: ita Sbroz. de officio Vicarij, lib. 2. q. 44. in fin. Sanchez de Matrim. lib. 3. disp. 29. n. 17. & alij citati per me de offic. & potest. Episcop. p. 3. alleg...

SVM MARIVM.

- 1 Impotens ad copulam est impotens ad contrahendum Matrimonium, siue sit impedimentum aetatis, siue naturae.
- 2 Impotentia coeundi dirimit Matrimonium.
- 3 Potentia generandi in dubio praesumitur, & qui allegat contrarium debet probare.
- 4 Eunuchi, qui sana & integra habent virilia, si altero carent testiculo, apti sunt ad Matrimonium.
- 5 Hermaphroditus quando & quo sexu Matrimonium contrahere possit, ostenditur.
- 6 Senes decrepiti an sint apti ad contrahendum Matrimonium, ostenditur.
- 7 Generandi potentia secundum iuris praesumptionem terminatur in homine in anno 60.
- 8 Generandi terminus ultimus in feminis est annus 50.

CAP. Quod sedem. II.

Alexand. III.

Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio, sic qui sunt impotentes non sunt reputandi apti ad Matrimonium. Colligitur ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zab. Ioan. Andr. Host. Boet. Anch. Panorm. Praepos. Cened. collect. 83. Alex. de Nevo. Canil. Cujac. Viu. in ration. lib. 4. tit. 1. par. 51. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 590. remissum Ximen. in concord. p. 1. refertur ab Ant. Angust. collect. 1. Decret. lib. 4. tit. 16. c. 3. & est post Concil. Lateran. sub Alex. II. l. p. 50. c. 28.

Probat hic text. impotentiam coeundi dirimere Matrimonium, quod DD. infra citandi extendunt, ut etiam iure naturae impotentia dirimat Matrimonium, ex ea scilicet ratione, quia ad valorem matrimonij requiritur ut coniuges vna caro fieri possint (duo enim dicuntur in carne vna) sed cum impotentia perpetua non possunt fieri vna caro; ergo non est validum Matrimonium cum impotentia perpetua, ita Petr. de Leshima de Matrim. q. 58. art. 1. dub. 7. circa solutionem ad septimum principale, concl. 1. Valent. p. 4. disp. 10. q. 5. puncti 3. tit. de impot. vers. constat autem, Spin. in speculo regiam. gl. 1. 5. princ. n. 96. Aloys. Ricc. in collect. decis. p. 2. collect. 284. Viu. Neapol. decis. 272. Gutier. can. lib. 1. c. 16. n. 12. Namar. conf. 39. n. 1. sub tit. de spons. & conf. 3. n. 5. & 10. sub hoc tit. in antiq. D. Barboz. in l. 1. ff. solut. Matrim. p. 1. n. 90. & seqq. Henric. in sum. lib. 12. c. 7. n. 5. Basil. Pont. de impedim. Matrim. c. 32. §. 2. Sanch. de Matrim. lib. 3. disp. 98. Gutier. eod. tract. c. 112. a princ. Bonac. eod. tract. q. 3. puncti 1. 3. n. 12. Aegid. de Sacram. & conf. rom. 1. disp. 31. dub. 7. n. 77. Valer. Reginald. in praxi furi parat. lib. 3. i. n. 99. Et in dubio potentia generandi praesumitur, qui allegat contrarium debet probare, ex Sord. dec. 8. n. 5. Triuil. Venetia decis. 29. quem refert Aloys. Ricc. d. collect. 284. in fine.

Sic qui impotentes sunt. Eunuchi qui sana & integra habent virilia, si altero carent testiculo apti sunt ad Matrimonium, quia verum semen, idoneumque generationi emittunt, testiculus enim ille potest minime rium generationi necessarium exercere: ita Petr. Greg. Synagm. iuris, lib. 7. c. 20. n. 18. Sanch. d. lib. 7. disp. 99. num. 23.

De Frigidis, & Maleficiatis, &c. Tit. XV. 559

Si tamen utroque testiculo orbati sint, Matrimonij sunt incapaces, quia verum semen emittere non possunt, ut declaravit Sixtus V. in quodam Motu proprio incip. *Venerabilis frater*, de anno 1587, quem referunt Petr. de Ledesma d. quest. 58. art. 1. dub. 3. circa solutionem ad 3. principale, Gregor. l. 6. verbo *castrado*, tit. 2. part. 4. Gutier. d. cap. 16. sub num. 17. Stephan. Quarant. in summ. Bullarj, verbo *Matrimonij impedimenta*, in fin. & resoluunt Franc. Marc. Delphin. decis. 677. num. 6. Fr. Emman. in summ. tom. 1. cap. 235. concl. 2. num. 2. Vivald. in candel. p. 1. tit. de Matrim. num. 237. Henriq. d. lib. 1. c. 10. num. ult. & lib. 12. c. 8. num. 1. Zerol. in praxi Episcop. part. 2. verbo *Matrimonium*, Azor. in instit. moral. part. 1. lib. 2. c. 9. in fine, Sanch. d. disp. 92. num. 17. cum seqq. Gutier. d. cap. 112. num. 11.

5 Hermaphroditus, in quo prævalet unus sexus, innatè contrahit Matrimonium iuxta sexum inferiorem, in illo verò casu in quo sexus est æqualis, & neuter prævalet, potest hermaphroditus eligere quem sexum ipse voluerit, & secundum illum contrahere Matrimonium; vide Henriq. in summ. lib. 14. cap. 8. num. 6. Vgolin. de irregular. cap. 48. §. 1. num. 3. Sanch. d. lib. 7. disp. 106. Agid. d. disp. 31. dub. 7. num. 89. Gutier. de Matrim. c. 119. Bonac. d. punct. 13. num. 16. & 27. quo postea non potest abuti, & utroque incumbi, & prosterni, sed vno electo in eo permanere debet, ut monet Torreblanc. lib. 2. de Magia, c. 17. n. 3. sexus enim mutari ita ut ex fœminis mares fiant ad eam literaturæ monumentis est proditum, ut illud negare proflus sit insanire, vide Plin. lib. 7. cap. 4. Pontan. lib. 10. de rebus Calest. vide de vxore pilatoris post quartum decimum annum de muliere in virum transacta, Marcel. Donat. lib. 6. histor. mirab. cap. 2. Alan. Cop. dial. 1. c. 3. Marul. lib. 1. num. 1. c. 5. qui attestatur mulierem, quæ prius filium peperit, postea virilem sexum adeptam fuisse, Amar. Lulit cent. 7. curs. 19. vbi de Maria Pacheca apud Lusitanos versa in marem, Petr. Peramato tract. 2. de regin. pregn. c. 8. fol. 117. vbi de alia Cordubæ, & alia Marii Monacha S. Dominici, Mich. Montan. lib. 1. experim. c. 21. vbi de alia, quæ cum violentius saltasset, virilia cruerunt; & quamvis aliquando ex maribus fœminas converti nonnulli affirmant, frequentius tamen est ex fœminis fieri mares, tum quia natura ad perfectiora semper aspirat, tum quia facilius est virilia erumpi, quam retrocedi, & abscondi, Gell. lib. 6. noct. Attic. c. 4. Hippocr. lib. 6. epidemiar. c. 8. Neuzan. in sylva nupt. verbo *est nubendum*, num. 34. Ioan. Schenckio in observ. medic. tom. 2. lib. 4. tit. de genital. observ. 5.

6 Senes adeo decrepiti, & exhausti, ut omnino impotentes sint ad copulam habendam, nec iudicio medicorum iuvati arte possunt, incapaces sunt Matrimonij, vide tamen Gaët. in repet. cap. ad limina 30. quest. 1. §. 4. q. 220. n. 521. Couar. de spons. p. 2. c. 8. §. 2. n. 10. vers. 9. Gregor. l. 1. in fine, tit. 8. p. 4. Vivald. d. tit. de Matrim. n. 238. Petr. de Ledesma d. q. 58. art. 1. dub. 4. circa solutionem ad quartum in fin. Matienz. in rub. tit. 1. gloss. 1. n. 193. lib. 5. nona recap. Pined. in vita D. Ioan. Baptistæ, lib. 1. art. 1. c. 6. pag. 85. D. Barbof. in l. 1. ff. solut. matrim. p. 1. n. 94. Navar. conf. 39. num. 15. & 18. sub tit. de spons. in antiq. & conf. 4. num. 15. & 18. sub tit. de sponsat. impub. in nouis, Henriq. lib. 12. c. 7. num. 3. in commento lit. X. Sanch. d. disp. 92. n. 20. cum seqq. Gutier. d. c. 112. n. 12. cum seqq. Bonacin. d. punct. 13. num. 18. plures ex antiquioribus refert Cened. ad Decretal. collect. 38. num. 1.

7 Curiosè Sord. decis. 83. num. 9. dicit quod generandi potentia secundum iuris præsumptionem terminatur in homine in anno sexagesimo, & num. 19. quod filius

præsumitur adulteri quando maritus est adeo senex vel infirmus: attento enim naturali generandi statu sexagesimus annus est iam communiter viris terminus generandi, etsi contrarium contingat, accidenti potius, quam naturæ tribuendum est, gloss. verbo *sexagenaria*, in l. si paterfamilias, §. ult. ff. de adoptio. Menoc. de arbit. casu 89. n. 58. & de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 49. n. 29. Mascard. de probat. concl. 1152. n. 6. Sanch. d. lib. 7. disp. 32. n. 16. propè finem. Senes tamen octogennarios & nonagenarios eo quod luxuriæ minus dediti essent, genuisse tradit Matth. de Gradi in comment. Rasis ad Alman. lib. 9. c. 29. & in centesimo anno Sabonarol. tract. 6. c. 21. rubr. 23. Ioan. Schenckius tom. 2. observ. Medic. lib. 4. observ. 124. quia ex anticipato & assiduo coitu homines citius senescunt ac moriuntur, coitus enim est morbus comitialis, quo brevi totius corporis compago dissolvitur ac extinguitur, ut docet Hippocrat. ex quo autem Phœnicem quingentorum annorum vita perdurasse, quia nunquam coivit, scribunt Herodot. lib. 2. c. 5. Mela lib. 3. c. 9.

In fœminis vltimus gignendi terminus est annus 8 quinquagesimus, ita ut mirabile, & rarum in hac ætate gignere appellari text. in l. si maior, 12. C. de legitimis hered. vide Tirac. l. 8. contrubial. gloss. 1. p. 6. n. 22. Vezin. tom. 2. commun. opin. lib. 8. tit. 30. de adopt. num. 6. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præf. 2. num. 4. cum seqq. & lib. 6. præf. 42. n. 29. & præf. 53. n. 17. Cald. Pereira de potestate eligendi, c. 4. n. 6. Sanch. d. disp. 32. n. 16. in fin. Pineda d. c. 6.

An separato Matrimonio ob impotentiam copula sint restituenda localia? affirm. Canalcen. decis. 18. quem refert Aloyf. Ricc. d. collect. 284.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium impedit naturale impedimentum ad coitum irreparabile arte medicorum.
- 2 Impotentia perpetua superveniens Matrimonio non consummato illud non dirimit.
- 3 Fœmina maleficio ita potest arctari ut à viro cognoscere nequeat.

C A P. Literis. III.

SI vir contrahit cum muliere, & mulier est impedita, v. g. arctata, & omnino inhabilis ex infirmitate, ita ut arte medicorum adiuvari non possit viro datur licentia ducendi aliam. Colligunt ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zabarel. Ioan. Andr. Host. Butr. Anchar. Panorm. Præpos. Alex. de Nevo, Canif. Cujac. Viu. in ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 92. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 591. remissimè Ximen. in concord. p. 1. refertur ab Ant. August. collect. 2. Decret. lib. 4. tit. 9. c. 1.

Tam gravem infirmitatem contraxit, &c. Ergo impotentia perpetua superveniens Matrimonio nondum consummato illud dirimit, ut per Gratian. in summ. ad fin. 33. quest. 1. Alberic. in suo dictionar. lit. I. verbo *impedimentum* 15. Iacob. Sprenger. in malleo malefic. p. 1. q. 8. ad fin. Alex. Carrer. de sponsal. lib. 5. c. 18. Ceterum verissima sententia est Matrimonium ratum non dirimi per quamcunque impotentiam supervenientem, ut docent Gregor. l. 4. verbo *non se desat*, tit. 8. p. 4. Vivald. in candel. p. 1. de Sacram. tit. de Matrim. num. 206. Gaët. in repet. cap. ad limina 30. quest. 1. §. 4. quest. 18. num. 329. & quest. 234. num. 537. Petr. de Ledesma de Matrim. quest. 58. art. 1. in dubio circa solutionem ad sextum, Tolet. in instruct. Sacerd. lib. 7. c. 12.

n. 4. Matienf. in rubr. tit. 1. gl. 1. m. 1. 1. 2. lib. 5. noua re-
cop. Henric. in sum. lib. 1. c. 1. 6. n. 7. & lib. 1. 2. c. 8. m. 3.
Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 10. 2. m. 3. vbi n. 4. in fin.
respondet cum gloss. hic verbo contraxit, text. in presenti
loqui quando impotentia praecessit Matrimonium, vt
constat ex illis verbis, si vitium illud mulier à natura
contraxit.

3 Nec ope medicorum poterit adiunari.] Notatur ad
hoc quod femina maleficio ita potest arctari, vt à
viro cognosci nequeat, potest enim à demone ex mul-
tis causis tam in ossibus, quàm in carnositate compri-
mi, vt per Torreblanc. lib. 2. de Magia, c. 4. 2. n. 20. cum
segg. & tunc maleficium huiusmodi ope medicorum
adiunari nequit, Griland. de sortileg. q. 2. n. 2. & 3. Co-
droneh. lib. 3. de morbis venef. c. 1. 1. 2. & 13. Casalpini.
de inuestig. demon. c. 2. 2. cum segg. vnde altero maleficio
esse tollendum, quasi licitum sit maleficium ad bonum
finem, existimauerunt Codron. lib. 4. de morbis venef.
c. 9. Griland. q. 2. n. 3. & 4. Petr. Aro. lib. 8. rerum indic.
tit. 7. c. 6. Binsfeld. in confess. malefic. p. 1. dub. 1. & id li-
cere tantum vi, & verberibus extorquere à maleficis,
non autem precariò, putauit Remig. lib. 2. demonolat.
c. 3. & denuum Petr. Aureol. in 2. sentent. dist. 3. 4. q. 2. &
Nider. in fornicar. c. 3. ad fin. voluerunt licere à malefi-
cio parato petere vt maleficium maleficio tollat. Ve-
rùm omnes praedicti Doctores à veritate aberrant, quia
maleficia nec ad bonum finem possunt esse licita, cum
in eis omnibus pactum interueniat Maiol. tom. 1. c. 1. c. 1.
colloq. 3. Codronch. d. lib. 4. c. 2. Sanch. in praecepta Deca-
logi, tom. 1. lib. 2. c. 4. 2. maleficius enim nullo modo po-
test induci, vt per aliquem modum licitum tollat ma-
leficius, Castro. de heret. lib. 1. cap. 1. Spreng. in mall. p. 3.
q. 16. Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 96. n. 7. & 19. & ma-
nifestum est non minus peccare qui orat quàm qui
cogit inuitum, Castro d. lib. 1. c. 15. Abulen. ad c. 19.
Matth. q. 90.

q. 1. 8. 4. q. 228. n. 531. Valent. 4. p. dist. 1. c. 9. 5. vbi de im-
potentia, vers. ex quo fundamento. Nauar. in man. c. 2. 1.
n. 60. & conf. 3. n. 3. sub hoc tit. in nouis, Tolet. lib. 7. sum.
c. 1. 2. n. vlt. Fr. Emman. in sum. tom. 1. c. 2. 3. n. 1. Henric.
in sum. lib. 1. c. 1. c. 1. in commento prop. fin. & lib. 1. 2. c. 8.
n. 1. Matienf. in rubr. tit. 1. gl. 1. n. 196. lib. 5. noua re-
cop. D. Barbolan. l. 1. ff. solut. Matrim. p. 1. m. 92. Sanch. de
Matrim. lib. 7. disp. 97. n. 2. Basil. Pont. de imped. Matrim.
c. 2. 5. in princ. plures ex antiquioribus refert Cenel.
ad Decret. collect. 38. n. 2.

Vi quas tanquam uxores habere non possunt, habent
vt sorores.] Phrasia haec Pontificum multos refellit
cum existimauerint significare Matrimonia rescindi
tantumque relinquere coniunctionem aliquam, & co-
habitationem civilem. Ceterum ignorantia antiqui-
tatis lapsi sunt; hac enim formula tantum significatur
conjuges illos non daturos operam eis actibus, quos li-
citos efficit maritale consortium inter eos, qui obedi-
muni potentes sunt, sed casti victuros, ac si cum sorore
verlatentur, manente tamen vinculo coniugij. Id in
primis satis liquidò constat ex text. in c. requisij 33.
q. 1. quod ex Epistola Gregorij ad Episcopos. Rancum refert
scripta desumptum est cum dicat: si noluit eam habere
quasi sororem, retinaculum coniugij rescindendum
esse. Ergo vt sororem habere non est sublato Matrimo-
nij vinculo in eadem domo simul habitare, & cuius
vinere, aliàs non esset rescindendum vllum retinacu-
lum coniugij. Sed & huius phrasia sensum esse quem
diximus, confirmatur amplius ex Hieronymi Epistola
ad Rusticum, qua dicit, narrauit mihi vxor quondam
tua tunc soror atque conserua, quòd iuxta praeceptum
Apostoli abstineritis vos ex consensu ab opere ma-
tiorum, vt vacaretis orationi, &c. pluresque alias au-
toritates ad hoc comprobandum adducit Basil. Pont.
d. 5. vers. sed fecerit. Vide quæ latè dixi ad c. 33. q. 1.

SYMMARIVM.

- 1 Contrahens scienter cum impotenti ad copulam, ab ea non separatur.
- 2 Impotentia perpetua vtrique coniugi nota dirimit Matrimonium.
- 3 Declarantur verba text. ibi, vt quas tanquam, &c.

CAP. Consultationi. IV.

Luc. III.

- 1 Cum scienter contrahente cum arctata, Ecclesia ita solet indicare, vt si non possit eam habere vt uxorem, habeat vt sororem. Colligunt ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zabarel. Ioan. Andr. Host. Butr. Anchar. Panorm. Præpos. Alex. de Neuo, Canif. Cujac. Viu. in ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 92. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 591. remissiuè Ximen. in concord. p. 2. refertur ab Ant. August. collect. 2. Decret. lib. 4. tit. 9. c. 2.
- 2 Quod licet incredibile videatur, &c.] Notatur ad hoc, quòd impotentia perpetua vtrique coniugi nota dirimit Matrimonium: nam text. in presenti loquitur manifestè de contrahente scienter cum arctata, vt ait hic Innocent. num. unic. & constat ex contextu, quare per hunc text. ita tenent hic Butr. n. 2. Panorm. num. 2. Alexand. de Neuo num. 2. & 3. Præposit. n. 1. opposit. 2. Gregor. l. 1. verbo marito, tit. 9. part. 4. Petrus de Ledesma de Matrim. quest. 59. art. 1. in diffie. princ. Vega tom. 1. sum. c. 34. casu 11. 3. Gaëta in repet. c. ad limina 30.

SYMMARIVM.

- 1 Impotentia coeundi vbi statim probari non potest, alitur triennium ad experiendum, & si conjuges eum septima manu propinquorum iurant, quòd dederunt operam carnali copula, & non potuerunt coniugio statim separari debent.
- 2 Conciliantur text. in presenti, & c. i. sup. hoc tit.
- 3 Impotentia illa censetur perpetua, qua nulla arte humana absque corporali periculo remoueri potest.
- 4 Matrimonium initum cum ita impotenti, aut ita vt tali defectui absque miraculo subueniri non possit, est tanquam irritum dissolendum.
- 5 Miraculose fieri dicitur id quod sit modo extradiuinaro, & consueto.
- 6 Matrimonium ratione frigidiutis viri dissolutum instaurandum est si postea contingat frigidum illud aliud Matrimonium contraxisse, & consummasse.
- 7 Impotentes si immaniantur ad copulam qui pueri Matrimonium contraxerunt, expellendum est usque ad plenam pubertatem.
- 8 Triennium de quo in hoc text. quando incipiat, & non debeat esse continuum ostenditur.
- 10 Quare desideretur in presenti vt iuret septima manus propinquorum, &c. ostenditur.
- 11 Copula coniugalitatis, cuius impotentia impedit Matrimonij validitatem, debet esse cum emissione seminis intra vas.
- 12 Iuramenti ad essentiam non requiritur contritus animi rei sacra.

Frigiditas naturalis, si statim probari non potest, datur triennium ad expectandum, & postea si non sint simul cohabitare, & mulier per istud iudicium probat virum non posse coire cum ea, alium accipere poterit: si autem vir aliam acceperit, separentur. Si verò ambo fatentur quoddam nunquam inuicem cognoverunt, & cum legitima manu propinquorum, vel si deessent, vicinorum bonae famae tactis Evangelis id iurent, tunc mulier poterit secundum maritum accipere, vir autem si aliam duxerit, facta poenitentia reuertatur ad primam, & sunt perituri. Colligunt ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zabari. Ioan. And. Host. Butr. Anchar. Panorm. Praepos. Alex. de Nemo. Canis. Cuiac. Viu. in ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 93. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 591. remissus Ximen. in comend. p. 1. & 2. refertur ab Ant. August. collect. 1. Decret. lib. 4. tit. 9. c. 3.

Probat hic text. vbi clarè non constat de frigiditate, expectandum esse triennium expectantiae, in quo contradicere videtur decisioni text. in cap. sub hoc tit. statim in princ. decidenti viro post mensem, aut trimestre, aut annum ab initio Matrimonio fatenti propriam frigiditatem, vixorèque eandem affirmante, si ea per verum iudicium probari valeat, dissolui posse Matrimonium, illa est communis ad hoc text. conciliatio, & in hac materia vera resolutio, quod scilicet text. in praesenti cohabitationem triennalem requirens, sit intelligendus vbi frigiditas, & impotentia per alia signa videntur, aut probari non potest. At verò d. c. 1. procedit quando impedimentum frigiditatis est naturale, & visibile ut sensu oculorum percipi possit à medicis, ut si membrum virile sit scitum, vel aridum, aut quid simile, & tunc statim sit separatio Matrimonij, non expectata habitatio per triennium, & pro clariori praedictorum declaratione Domini de Rota decis. 69 s. n. 1. apud Farin. p. 1. recent. confirmant impedimenta naturalia posse considerari in triplici differentia, ut scilicet quaedam necessaria, & euidenter concludant impotentiam, alia verò similiter, alia dubie & praesumptive: & ita quando impotentia coeundi est euidentis & necessaria, deueniendum est ad separationem absque alia cohabitatione triennali, & absque alio iuramento: si verò est verosimilis, sufficit iuramentum coniugum super impossibilitate coeundi, & septima propinquorum manus, &c. si verò est dubia, & praesumptiva, tunc requiritur cohabitatio triennalis; qui verò ad satisfactionem scire voluerit quid de hac materia censeant Doctores, consulat Malcand. de probat. concl. 311. num. 3. & 4. & concl. 316. num. 5. cum seqq. & concl. 888. Nauar. conf. 1. sub hoc tit. in antiq. Seraphin. decis. 688. n. 2. & 4. Marc. Anton. Genuen. in praxi Archiepisc. Neapol. c. 85. Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 1. c. 8. Gutier. cod. tract. cap. 121. Farin. p. 4. decis. 75. & nouiss. Rota p. 4. diuers. decis. 284. & 286. vbi n. 5. & 6. habetur quod quando vitium frigiditatis, & impotentiae non est visibile, ita ut sensu oculorum percipi possit, & negatur per alterum ex coniugibus impotentia, tunc dispositio huius text. est de solemnitate probatoria, eamque obtemperari est necesse, cum fieri possit ut tale impedimentum non sit naturale, sed temporale proniens ex aliquo maleficio, & sperari possit quod acta poenitentia Deus miseretur coniugum tale impedimentum si sublatum. Et breuiter ex praedictorum tenore dicendum est, quod si statim impedimentum

per probationes concludentes, prout est aspectus, possit probari, non oportebit expectare triennium, & ita procedit text. in d. cap. 1. in princ. & colligitur ex illis verbis, ibi, per verum iudicium; si autem impotentia non possit statim probari, quia talis est, quae non potest per aspectum ostendi, tunc expectanda est triennalis cohabitatio, & alia adhibenda sunt, de quibus in hoc text. Pro quo intellectu facit, quia impotentia perpetua ex sententia Abb. h. n. 5. tribus modis probari potest, qui ad duos reducuntur, scilicet iuris, & concludentibus probationibus, & coniecturis, seu praesumptionibus. Concludens probatio est, quae per aspectum deprehenditur, coniecturalis verò, seu praesumptiva est, quae ex usu, seu cohabitatione adiunctis aliis indiciis colligitur, priori casu Matrimonium statim separari debet, iuxta d. c. 1. in princ. posteriori verò expectabitur triennium, quia illa expectatio triennalis potissima pars est illius probationis praesumptivae, & ita procedit text. in praesenti, quod planè colligitur ex illius verbis ibi, si frigiditas prius probari non potest, scilicet per verum iudicium, de quo agit text. in d. cap. 1. tunc cohabitabunt per triennium, & veriusque iuramento cum septima propinquorum manu impotentia perpetua indicabitur, & hoc casu procedit cap. ult. infr. hoc tit. ibi, per continuum triennium, scilicet quando talis est impotentia, quae prius probari non potest, ut communiter DD. declarant.

Quod impedimentum illud non erat perpetuum, &c.] Notatur ad hoc, quod ea impotentia censetur perpetua, quae nulla arte humana absque corporali periculo remoueri potest, docent Paul. Comit. respons. moral. lib. 1. q. 18. vers. secunda, Henric. lib. 12. c. 7. n. 5. & 8. Aegid. de Sacram. & cens. tom. 2. disp. 31. dub. 7. num. 85. Bonacin. de Matrim. quaest. 3. punct. 13. num. 1. vbi num. 2. resoluit illam etiam dici impotentiam perpetuam, quae non potest auferri absque arte magica, vel sine peccato, & num. 3. illam esse asserit impotentiam perpetuam, quae solo miraculo potest auferri, latè Sanch. d. lib. 7. disp. 93. n. 7. vbi n. 8. resoluit Matrimonium initum cum ita impotenti viro, aut cum muliere sic arcta, ut illi defectui absque miraculo subueniri non possit, esse tanquam irritum dissolendum, quamvis ante dissolutionem iam per miraculum cessauerit impotentia illa. Dicitur autem per miraculum fieri id quod fit modo extraordinario, & infueto, & hoc diligenter aduertendum est propter maleficium, quod licet auferri non possit nisi per orationes, non tamen dicitur auferri per miraculum, cum auferatur modo consueto: sicut etiam remissio peccatorum, quae obtinetur per Sacramenta, non dicitur effici miraculosa, cum efficiatur modo consueto, quamvis fiat virtute supernaturali, ita Aegid. d. n. 85. Bonacin. d. punct. 13. num. 4. Gutier. d. c. 112. n. 22. & alij per eos citati.

Verum si ille aliam duxerit, &c.] Notatur ad hoc, quod dissolutum Matrimonium ratione frigiditatis viri instantandum est si postea contingat frigidum illud ad alias nuptias transire, quod intelligendum est si constet posterius Matrimonium consummatum esse, ut per Sanch. d. lib. 7. disp. 99. n. 3. cum seqq. vbi n. 7. resoluit quod ut restauretur prius frigidum Matrimonium tanquam validum, non sufficit, nec desideratur frigidum ad alias nuptias transisse, sed legitime probandum est eum posteriores nuptias consummasse, aut fornicatum fuisse, & n. 13. quaerit qualis probatio plena possit haberi consummationis posterioris Matrimonij, seu copulae fornicariae frigidi, ut sic instauretur prius Matrimonium.

Frigidis, &c.] Aduerte quod quando puer 14. anno 7. completo

completo, vel femina 12. adhuc inveniuntur impotentes ad copulam, expectandum est usque ad plenam pubertatem, quae feminis 14. aetatis anno, & viris 18. contingit; quod quidem nihil obstat textui in praesenti, ille enim procedit quando coniecturari potest ex frigidityte, aut alio impedimento impotentiam consurgere, non quando ex aetatis imbecillitate provenit, quia tunc aequitas suadet eam aetatem expectandam esse, in qua perfectum robur comparat natura, ita Sanch. d. lib. 7. disp. 104. n. 16. cum seqq.

8 *Habent per triennium.* Illud in praesenti advertendum est, triennium huiusmodi incipere die copulae attentae, quando impotentia provenit ex frigidityte, vel maleficio; quando vero provenit ex arctatione, incipit quando incipiunt remedia adhiberi, vide Henric. lib. 12. c. 8. n. 1. Marc. Anton. Genens. d. c. 8. n. 2. Valer. Reginald. in praxi fori penitent. lib. 31. num. 107. Basil. Pont. d. c. 22. in fin. Bonacin. d. punct. 13. n. 21. Gutier. de Matrim. c. 12. n. 4. Sanch. d. lib. 7. disp. 110. n. 4. & n. 10. resolvit hoc triennium incipere à plena pubertate, de quo etiam Valer. Reginald. d. n. 107. vers. 3. tercio, quod quidem triennium non requiritur ita continuum, ut sponsi die ac nocte cohabitaverint, sed sufficit si maiore anni parte cohabitaverint; vide Henric. lib. 12. c. 8. n. 2. Valer. Reginald. d. n. 107. vers. 3. tercio, Aegid. d. disp. 31. dub. 7. n. 83. Bonac. d. punct. 11. num. 21. Sanch. d. lib. 7. disp. 111. à princ. ubi n. 6. declarat supplendum esse tempus interpellatum quando arbitrio prudentis fuerit notabile.

9 *Et iuxta decretum Gregorij.* Ad Ioan. Rauennaten. Episcopum, ut referunt Burchard. lib. 9. Decret. c. 40. Iuo p. 8. c. 178.

10 *Cum septima manu propinquorum.* Ideo ultra triennium illud & iuramentum utriusque coniugis fatentis impedimentum, desideratur ut septima manus propinquorum iuret, vel vicinorum bonae famae si propinqui defuerint, quia huiusmodi iuramentum petitur eo quod posset esse collusio inter coniuges, & ut cautiore diligentia adhibita dissolutio Matrimonij fiat, ita docent Gregor. l. 6. in fin. tit. 8. p. 4. Navar. cons. 1. n. 3. sub hoc tit. Mascard. de probat. concl. 816. n. 8. Fulv. Pac. eod. tract. lib. 2. c. 2. n. 24. Valer. Reginald. d. lib. 31. num. 107. Sanch. d. lib. 7. disp. 108. n. 7. & n. 12. tenet quod si tot testes haberi nequeant, sufficient pauciores arbitrio iudicis, Basil. Pont. d. c. 22. §. 6. vers. sed addendum, ubi advertit quod si postea vir inveniatur, non esse frigida natura, nequaquam sunt perituri rei testes illi, qui solum de credulitate deposuerunt, sunt tamen rei perituri ipsi coniuges, & de illis tantum accipiendum, quod habetur in praesenti.

11 *Quod nunquam per carnis copulam una caro, &c.* Notatur ad hoc, quod ad copulam coniugalem, cuius impotentia impedit Matrimonij validitatem, requiritur ut sponsus intra vas sponse seminet, sed in illud semen virile effundat, ut per Valer. Reginald. d. lib. 31. num. 101.

12 *Tactis Sacrosanctis Evangelis.* Adverte quod quando pro iuramenti forma requiritur Evangeliorum tactus, nec ini satisfit, nec valet actus quoad inris effectus praestito iuramento absque eo tactu, Sanch. d. disp. 108. n. 14. ubi in fine asserit consuetudine praescriptum esse id iuramentum super Crucem praestari, quamvis Evangelij tactus iure petatur: nam in iuramenti forma cuiusque provinciae morem servari debere recte notat Panorm. in cap. tuus. n. 7. supr. de testib. & ita iam in Italia ex antiqua consuetudine sufficit ipsius notarij scripta manu tangere, ut ex Panorm. d. loco, ad Farinae. in praxi crim. p. 2. q. 74. n. 22. & ubique servari ut Sacerdotes manu pectori admota iurent se ut Sacerdotes veritatem dicturos, ex Grauat. ad Vestr.

lib. 6. c. 2. n. 4. tradit Farin. d. q. 74. n. 82. Nam ad essentiam iuramenti non desideratur contractus alicuius rei sacrae ut Crucis, Evangeliorum, &c. si expresse id pro forma iuramenti non requiritur; vide Couar. in cap. quamvis pactum. p. 1. §. 1. n. 1. Ceval. commun. contra commun. q. 407. Christoph. de Pace in scholiis ad leges Ryli. l. 240. à princ. Nicol. Garc. de benef. p. 5. c. 4. n. 171. Valer. Reginald. in praxi fori penit. lib. 18. c. 1. n. 10. Sanch. in precepta Decalogi, lib. 3. c. 1. n. 3.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium separari potest propter arctationem mulieris si appareat quod praeter divinum sacramentum absque periculo corporalis habilitatis reddi non potest, redintegretur tamen si postea appareat Ecclesiam fuisse deceptam.
- 2 Matrone, quae adhiberi debent in terminis huius text. debent esse de Parochia, & perituros quantum fieri potest.
- 3 Impotentia temporalis ad copulam non reddit irritum subsequens Matrimonium.
- 4 Impotentia quantumvis ignorata minime obstat velori Matrimonij.
- 5 Impedimentum perpetuum censetur ad dirimendum Matrimonium quod per opus humanum adque peccato auferri nequit.
- 6 Mulier ob impotentiam prioris viri cum secundo contrahens praesumitur cognita à priori si à secundo cognoscatur, & viceque vir similis est utatur, robore, ac membro virili.
- 7 Matrimonium prius non restituitur ratione etitudinis feminae dissolutum, quando per concubinum proprii prioris viri nequit reddi apta copula cum illo, quamvis per concubinum cum altera apta sit.
- 8 Sententia quae per evidentiam facti nulla est, nonquam transit in rem iudicatam.
- 9 Sententia vitiatum & est nulla, si index in ea refert se expresse ad acta, & ex illis appareat de errore ipsius iudicis.
- 10 Finis ipse declarat qualis sit rei sententia.
- 11 Divortium quoad thorum & cohabitationem celebratur licet ratione fornicationis admissa à coniuge praesumpto impotente, & ob id separate, quamvis errore prioris sententia detecto restitutum sit Matrimonium quoad vinculum.
- 12 Dicitio, ammodo, quid significet, ostenditur.
- 13 Periculi corporalis nomine intelligitur periculum probabile vitae, aut gravis morbi secundum eam opinionem, sed solius morbis secundum alteram veriorem.
- 14 Impotentiam quae signa necessarii, & evidentia ostendant.
- 15 Maleficio ratione dissoluti Matrimonio si maliciae aliud inest, & eandem uxorem cum qua maleficiatus fuerat, & dissoluti fornicarie cognoscatur, tunc instaurandum est Matrimonium cum illa.
- 16 Matrimonij prioris, quando inuenitur error dissolutionis altero coniugi professo, aut praestiteri volenti, nulla est facienda restitutio, si consummatum non sit Matrimonium, intellige & declarare proxi. ubi.
- 17 Matrimonium dissolutum ob viri impotentiam quando possit instaurari, ostenditur.
- 18 Sententia Matrimonij non transit in rem iudicatam à qua decennio appellatum non est, vel duplici sententia confirmata.

1 Impedimentum mulieris ætate, quod præter diu-
inum miraculum per opus humanum sine periculo
vitæ potuit remoueri, non est perpetuum: quare si per
sententiam Ecclesiæ ex errore informationis diuisa à
marito, & ipsa alteri se coniunxit, reiecto secundo de-
bet redire ad primum, quia erat verum Matrimonium.
Sed si mulier hæc separata est professæ Religionem, &
vir aliam duxit, tenet secundum, quia primum non erat
confirmatum, si secus redeat ad primam, nisi ex eo
quod illa fuerit cum alio fornicata, à viro repellatur.
Colligunt ex Ordine. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zabara.
Ioan. Andr. Host. Butr. Anchar. Panorm. Præpos. Alex.
de Neuo, Canis. Viu. in ration. lib. 4. inris Pontif. pag. 94.
Alagona in compend. inris Canon. pag. 591. remissive
Casil. in annot. & Ximen. in concord. p. 1. & 2. refertur
ab Ant. August. collect. 3. Decret. lib. 4. cap. unic. sub tit.
de impotentia cœundi.

2 Quasdam matronas sue parochia, &c.] Notatur ad
hoc quod matronæ in hoc casu debent esse de Paro-
chia, quia præsumitur eas habituras pleniorē noti-
tiam, ut per Sanch. d. lib. 7. disp. 113. n. 2. ubi cum Host.
& Præposit. addit quærendas esse matronas peritio-
res in quantum fieri potest, quamvis non sint ex Pa-
rochia.

3 Quamvis igitur, &c.] Notatur ad hoc quod impo-
tentia temporalis ad copulam non reddit irritum sub-
sequens Matrimonium, ut per Valer. Reginald. in præxi
fori pœnit. lib. 31. n. 100. Gutier. de Matrim. c. 112. n. 4.
Bonac. eod. tract. q. 3. punct. 1. n. 1. 2. vers. dixi impotentia,

4 Sanch. d. lib. 7. disp. 92. n. 2. ubi n. 4. tenet impotentiam
quantumvis ignoratam minime obstat valori Matrimo-
nij. Sed obstat quod in contractibus, & quibusvis
obligationibus inspicitur tempus, in quo obligatio
contrahitur, itavt si tunc impedimentum existat,
quamvis præcipuum non sit, & possit remoueri, actus,
non valet, l. si stipuler 35. in fine princ. ff. de verbor. signif.
l. continuis 137. §. cum quis, ad fin. ff. eod. tit. ergo si tem-
pore contracti Matrimonij impedimentum extat, non
subsistit obligatio, quia eo tempore erat impossibilis.
Accedit quod idem indicandum est de eo impedimento
impotentia, quod de cæteris indicabitur, sed cætera
impedimenta quamvis perpetua non sint, & possint
remoueri, si tamen extant tempore contracti Matrimo-
nij, ipsum vitiant, ut patet in impedimento furoris,
qui dilucida habet interualla, in impedimento metus,
erroris, & consanguinitatis, seu cognatione legali.
Igitur pari ratione non valebit Matrimonium si detur
impedimentum impotentia tempore contractus. Sed
pro hac difficultate soluenda resoluendum est quod si
temporale impedimentum proveniat ex aliquo acci-
denti, provt est morbus, aut maleficium, non vitiat
Matrimonium, & ita procedit text. in præsent. & ea,
quæ DD. scribunt circa impedimentum temporale.
Sin autem temporale impedimentum proveniat ex
defectu naturæ, seu defectu naturalis potentia, provt
contingit in impuberibus, tunc Matrimonium non
valebit. Ratio discriminis est, quia priori casu verum
est dicere dari in contrahentibus potentiam natura-
lem, licet actum pro aliquo tempore non possint præ-
stare, & impedimentum hoc non vitiat, quia impedi-
dit actus, sed quia tollit potentiam, vt colligitur ex
hoc text. ibi, cognoscibilis erat, id est, potentia, non actu.
Posteriori vero casu non datur naturalis potentia, quia
natura in ea ætate non præstat sufficientiam, atque

ideo vitatur Matrimonium propter impedimentum
naturæ, & hoc casu procedunt argumenta in contra-
rium adducta.

Quamvis igitur, &c.] Notatur ad hoc, quod si is, qui
propter impotentiam separatus fuit, alteri nubat, co-
gendus est ad primum Matrimonium redire, idem
probat text. in cap. requisisti, in fin. 3. q. 1. cap. laudabi-
lem, in fin. sup. hoc tit. Ratio est, quia impedimentum
huiusmodi tunc vitiat cum perpetuum est, iuxta supra
resoluta, quando autem is, qui impotens indicatus
fuit ad secundas nuptias, habilis requiritur, iam con-
stat impedimentum perpetuum non fuisse, ac per conse-
quens Matrimonium valuisse, ergo non obstante
sententia divortij cogendus erit ad primum Matrimo-
nium redire, ut habetur in hoc text. quod ibidem
DD. omnes observant, docent S. Thom. in 4. dist. 34.
quest. unic. art. 2. Palat. & Sot. eod. arr. Richard. art. 3.
quest. 2. Scot. ead. dist. col. 5. Bonavent. ibid. in princ. n. 6.
& quest. 1. ad fin. S. Antonin. part. 3. tit. 1. cap. 12. §. 1.
Angel. in summ. verbo Matrimonium 3. impedim. 16.
novissimè Basil. Pont. in tract. de Sacramento Matrimo-
nij, lib. 7. c. 61. & n. 4. & melius cap. 64. num. 2. Sed in
contrarium obstat text. in cap. si per sortitarias 33. q. 1.
cui respondent gloss. ultim. ibi, Innocent. in præsent.
illud non habere auctoritatem, affirmantes indistinctè
esse resoluendum retinendum esse prius Matrimo-
nium, si is, qui propter impotentiam fuit separatus, re-
peritur habilis ad secundum, & esse sine distinctione
servandum, quod ait text. in præsent. Sed non placet.
Quare communis concordia est, quod si impeden-
tum erat generale respectu omnium, provt est frigi-
ditas, seu ætatio, is, qui reperitur habilis ad secun-
dum Matrimonium, restituitur primo, quia eo ipso
apparet impedimentum quoad secundum perpetuum
non fuisse, & hoc modo procedit text. in præsent. ut
colligitur ex illis verbis, cognoscibilis erat; sin autem
impedimentum non fuerit generale, respectu om-
nium, sed vnius, provt regulariter est maleficium, vel
aliud, de quo per Abb. hic num. 20. tunc etiam si is,
qui iudicatur esse impotens ad primum Matrimonium,
reperitur habilis ad secundum, non restituitur pri-
mo, quia ex eo non constat non fuisse impeden-
tum perpetuum respectu primi, & in hoc casu proce-
dit text. in d. cap. si per sortitarias, quam concordiam in
effectu probant Abb. & communis ubi supra, pro qua
optimè expendit idem Abb. hunc text. in præsentis
verbis. Unde fit, ut si quis, vel propter maleficium,
vel propter disparitatem, aut aliquid simile reperia-
tur perpetuo impotens respectu vnius, itavt si cum
illa maneret, nunquam Matrimonium consumma-
ret, non valebit Matrimonium, quamvis postea
illa per secundum Matrimonium fiat habilis ad pri-
mum, quo pacto intelligenda sunt verba text. in d.
c. si per sortitarias, in fine, quæ gloss. & ibid. DD. non
perceperunt, vel etiam possunt rectè explicari si illud
verbum, eis, non referatur ad priores coniuges, sed ad
ipsosmet, qui propter maleficium fuerunt separati,
quod vero similis videtur, & omnem difficultatem
tollit.

Per opus humanum.] Intellige de opere humano li-
cito, quia censetur impedimentum perpetuum, ac
proinde ob illud dirimitur coniugium, quando per
opus humanum absque peccato auferri nequit. Ita
Gregor. l. 3. verbo del segundo, tit. 8. part. 4. Petr. de
Ledesma de Matrim. q. 58. art. 1. paulo post principium.
Fr. Emanan. in summa, tom. 1. cap. 133. conclus. 3. num. 2.
Henric. lib. 12. cap. 7. num. 4. & num. 9. c. 8. num. 2. San-
chez d. lib. 7. disp. 93. num. 9. Valer. Reginald. d. lib. 31.
num. 100.

Sed alio quolibet modo.] Neque maleficii dissolutio-
ne.

ne, vel terminatione, ut per Spreng. in mall. p. 2. q. 1. c. 12. Torreblanc. lib. 2. de magia. c. 4. n. 20. quod an, & quando licite fieri possit, dixi supra à cap. 3. num. 3. hoc fit.

¶ Cuius simili commiscetur. Notatur ad hoc, quod inspiciendum est an uterque vir similis sit etate, robore, ac membro virili, & si similes sint, presumitur potuisse quoque cognosci à priori viro, secus si dissimiles sint, quia prior vir erat senex, vel debilis, vel alium defectum in virili membro patiebatur, posterior autem iuuenis, vel robustior, vel eo defectu membri virilis carebat, ut per Brunel. de sponsal. concl. 28. limit. 6. n. 25. Angles in florib. Theolog. p. 1. tit. de matrim. q. 8. art. 1. dub. 6. Gregor. l. 17. verb. in membris, tit. 2. p. 4. Vega tom. 2. summ. c. 34. casu 107. Gaeta in repet. c. ad limina 30. quest. 1. s. 4. quest. 2. 2. mon. 325. Henric. in summ. lib. 12. c. 7. n. 9. Marien. in rubr. tit. 1. gloss. 1. num. 197. lib. 5. noue recop. Sanch. d. lib. 7. disp. 39. num. 11. Unde non restauratur prius Matrimonium ratione aetudinis fornicationis dissolutum quando per concubitum proprii prioris viri nequit reddi apta copula cum illo, quamvis per concubitum cum altero apta sit, ut per D. Barbosa ad l. 1. ff. sol. matrim. p. 1. num. 95.

8 Sententiam diuortij per errorem, &c. Notatur ad hoc, quod sententia, quae per euidentiam facti nulla est, nunquam transit in rem iudicatam, ut per Tiraq. de retractu lig. 5. 4. gloss. 1. n. 38. in fin. Nam si index in sententia referat se expressè ad acta, & ex illis appareat de errore ipsius iudicis, vitatur sententia, & est nulla. Turzan. tom. 2. commun. opinion. lib. 7. tit. 8. n. 11. pag. 142. Tiraq. de iure mariti, gloss. 7. num. 184. Duen. reg. 246. Gam. Lnst. decis. 110. n. 42. Menoch. conf. 110. n. 57. & conf. 345. n. 35. Stephan. Gratian. discept. forens. c. 103. n. 18.

10 Nominis esse prolatam. Quia finis ipse declarat qualis sit res cenienda, ut per Tiraq. de retract. lig. 5. 1. gloss. 7. n. 45. Et à fine res denominatur Barthol. Petet. ad Extravag. ambrosia de rebus Ecclesiae non alien. pag. 93. n. 23. & 24. qui refertur in libello de principiis utriusque iuris, lit. E. n. 48.

21 Nisi se fornicario, &c. Notatur ad hoc, quod ratione fornicationis admissa à coniuge illo praesumpto impotente, & ob id separato, licet alteri, si innocens sit, celebrare diuortium quoad thorum, & cohabitationem, quamvis errore prioris sententiae detecto restaurandum sit Matrimonium quoad vinculum, ita Sanch. d. lib. 7. disp. 101. n. 3.

22 Ammodo. Id est, post primum coitum, ut per Pannormit. hic n. 20. Brunel. de sponsal. concl. 28. limit. 6. n. 27. Sanch. d. disp. 101. n. 11. vbi n. 12. in fine, dicit quod id importat ammodo, id est, des de luego, absque alia indagine, vel mora, est separanda à posteriori Matrimonio, quia statim constat id esse irritum, nam si non est acta, valet prius Matrimonium, & sic non posterius, si verò sit acta, neutrum.

23 Corporalis periculo. Gloss. hic verbo corporali, tenet nomine huius corporalis periculi intelligi periculum probabile vitae, aut gravis morbi, quam sequuntur Gregor. l. 2. verbo grande tit. 8. part. 4. Marien. ad rubr. tit. 1. gloss. 1. n. 97. lib. 5. noue recop. Sed verius & probabilius est solius mortis periculum intelligi, ut docent Sanch. d. lib. 7. disp. 93. n. 18. Gutier. de matrim. c. 112. n. 28. vbi n. 31. resoluit quod mulier acta tenetur pari incisionem cum molestia, & graui dolore, & canterio faciendam, non tamen gravissimum morbi incommodum.

24 In gloss. Matronas. Adverte quod quando signa necessariò, & euidenter impotentiam concludunt, siue viri, siue feminae, nulla temporis mora expectata, est

dissoluendum Matrimonium nullo interueniente instrumento, aut septima manu propinquorum, ut tenet Sanch. d. lib. 7. disp. 107. num. 3. vbi mon. 7. resoluit quod signum omnino euidentis est impotentiae, ita ut nec triennium sit expectandum, nec praedicta instrumenta desiderantur, quando mulier est acta, de qua etiam Mascard. conclus. 888. num. 4. Henric. lib. 12. cap. 7. num. 9. Gutier. de Matrim. cap. 120. num. 5. vbi signum.

In gloss. Diuini. Notatur ad hoc, quod dissolutum Matrimonio ratione maleficij, aut viri, aut alterius coniugis si maleficiatus aliud Matrimonium inuenit, & eandem uxorem cum qua maleficiatus erat, & à qua ratione maleficij diiunctus fuerat, fornicatè cognoscat, tunc instaurandum est Matrimonium cum illa: ut docent Gregor. l. fin. verbo tornari tit. 3. p. 4. Petet. de Ledelma de Matrim. q. 58. art. 2. paulo ante primum dubium, Fr. Emman. in summ. tom. 1. c. 234. n. 5. vbi Sanch. d. lib. 8. disp. 99. n. 23.

In gloss. Remaneat. Notatur ad hoc, quod quando in inuenito errore dissolutionis prioris Matrimonij alter coniux est iam professus, aut vult profiteri, nulla est facienda restitutio, cum iam prius Matrimonium, quod consummatum non erat, dissolutum sit per professionem, iuxta text. in c. ex publico, supra de consens. coniug. ita Bonac. d. q. 3. puncto 13. num. 23. Sanch. d. lib. 7. disp. 99. num. 37. vbi aduertit maxime attendendam esse virgo illam, quam Ecclesia actam indicauit, & non experientia inuenitur apta priori viro, salua integritate recepti semen illius intra vas, quacumque aetate, aut matrice attrahente, tunc enim cum consummatum iam fuerit, minimè dissoluetur professione, de qua etiam Henric. in summ. lib. 12. cap. 7. in comment. petet. Quando autem vxor manente in seculo vir iam sacris est initiatus detecto errore sententiae, quae prius Matrimonium dissoluit, vir restitendus est vxori impotenti, quia Matrimonium non est dissolutum: ut per Petet. de Ledelma de Matrim. q. 58. art. 2. dub. 1. Sanch. d. disp. 99. n. 39. Bonac. d. puncto 13. n. 24. Henric. d. lib. 12. c. 8. n. 3. vbi limitat nisi vxor fornicata esset, quia tunc ratione fornicationis si vir esset innocens, possit illam repellere; deinde idem Henric. d. n. 3. in comment. lit. L, limitat nisi impedimentum esset ex maleficio, & transacto triennio atque aliis diligentibus praemissis facta esset Matrimonij dissolutio, quod non approbat Sanch. d. loco.

In gloss. Fornicatio, ibi, dicit quod usque tertium coitum tantum. Notatur ad hoc, quod quoties femina à viro separata, quod ab eo cognosci nequit, tenet tantum restituenda priori viro propter deceptionem circa impotentiam deprehensam, & cum eo remanente triennio, & si eo tempore cognoscatur situm mutare debet prius Matrimonium, si autem eo triennio cognosci nequeat ab illo, praesumitur saltem vir maleficiatus respectu illius, ac impotens ad illam, ac proinde in perpetuum declarandum est irritum illud prius Matrimonium, ac reddenda est posteriori viro, cui nuplerat femina illa: ut per Brunel. de sponsal. concl. 28. limit. 6. n. 25. Gaeta in repet. c. ad limina 30. quest. 1. s. 4. q. 231. n. 534. Sanch. d. lib. 7. disp. 99. n. 34. vbi n. 35. idem resoluit quando ratione frigidiutis viri, aut maleficij existimati alterutris coniugis generaliter respectu omnium, separatum est Matrimonium, & postea experientia compertum est eum virum aliud inuise ac consummasse Matrimonium, aut fornicatum esse, in quibus casibus prius Matrimonium instaurandum est, si enim eo instaurato, & reddita priori vxori hinc frigido, vel maleficiato, non potest triennio illam cognoscere, separabitur iterum Matrimonium abique restitutionis spe.

18 In eadem gloss. ibi, *Quoniam duo tantum sententia*, &c. Notatur ad hoc, quod sententia Matrimonij non transit in rem iudicatam à qua decennio appellatum non est, vel duplici sententia confirmata ad hunc sensum quin per viam querelæ possit contra eam allegari, vt per Conar. de sponsalib. p. 22. §. 12. versic. *sententia verò*, Sanch. d. lib. 7. disp. 100. n. 4.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium separari potest ubi uxor dicit virum, cui cohabitauit per triennium, non habere potentiam cōiūgi, illis hoc iurantibus cum septima manu propinquorum.
- 2 Impotentiam alterius coniugis integrum est coniugis quocumque tempore transactio allegare.
- 3 Declaratur text. in presenti.
- 4 Virgo an sit mulier, vel potius corrupta, probatur per inspectionem obstetricum & matronarum.
- 5 Matrona, quæ inspicere debent an mulier sit virgo, vel corrupta, debent esse honestæ, & bonæ famæ.
- 6 Depoñentes de re aliqua iuxta artis peritiam accusari possunt si veritatem non dicant.
- 7 Triennium in impedimento maleficii à quo tempore computatur, ostenditur.
- 8 Maleficium quando constare non potest an sit perpetuum, vel temporale, præsumitur perpetuum.
- 9 Triennium continuum quod dicatur, ostenditur.
- 10 Maleficium dicitur quando vir non potest uxorem cognoscere cum possit ad alias accedere, frigiditas verò quoad omnes vniuersalis est.
- 11 Maleficii signum quod sit, ostenditur.

CAP. Literæ. VII. & fin.

Honor. III.

1 Si mulier dicit per triennium se cohabitasse cum viro, & illum esse impotentem, vir autem fatetur se esse impotentem cum illa, sed non cum aliis, & si per inspectionem matronarum mulier reperitur virgo, & facta inquisitione non reperitur aliqua carnaliter cognita à viro illo, si constet per triennium continuum simul habitasse, & ipsi cum septima manu propinquorum iurent se nequiuisse carnaliter commisceri, inter eos sententia diuortij proferenda est. Colligitur ex Ordin. Abb. antiq. Innoc. Collect. Zabarel. Ioan. Andr. Host. Butr. Anchor. Panorm. Præpos. Alex. de Neuo. Canif. Cujac. Viu. in ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 94. Alagona in compend. iuris Canon. pag. 582. remissus Casal. in annotat. & Ximen. in concord. p. 1. & 2.

2 Quod cum octo annis elapsis, &c. Notatur ad hoc, quod integrum est coniugis quocumque tempore transactio allegare alterius coniugis impotentiam, vt per Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 109. n. 14. vbi etiam dicit quod text. in c. 1. super hoc tit. negans mulierem audientem quando non statim proclamatur, intelligitur donec triennium transactum sit: text. verò in presenti, & in c. fraternitatis, hoc eodem tit. concedentes audiendam esse clamantem post nullos annos, intelliguntur modò iam triennium transierit.

3 Tamen se habere potentiam cognoscendi alias. Hoc appellatur maleficium respectuum, quo Theodoricum Regem affectum docet Paul. Emil. in vita Cleotar. poterat nempe cum concubinis coire, cum uxore Barbof. Collect. Tom. II.

tamen non poterat, de quo Capel. Tholof. decis. 381. dub. 1. n. 1. Henric. lib. 1. c. 7. §. 2. & Galéatius sfortia similiter fraude tactus fuit ne Matrimonio Isabellæ Aragoniæ potiretur, vt narrat Franc. Guicciard. in historia Italia, refert Torreblanc. lib. 2. de magia, c. 42. n. 28. & 29.

Vos verò ne id confiterentur in fraude, &c. Aduertit Pontificem in presenti ponderare mulierem fatentem vnà cum viro impotentiam, ac lapsis octo cohabitationis annis fuisse inspectam, quia id ad abundantiorē cautelam affectum est, vt sentiunt Panorm. hic. n. 10. Zabarel. n. 3. Præpos. n. 3. Alex. de Nenò n. 15. quos refert Sanch. d. lib. 5. disp. 108. n. 6. Vnde Rota apud Seraphin. decis. 688. à princ. censuit dispositionem huius text. non habere locum quando per euidentis genus probationis constare potest de frigidityte viri, veluti quando vitium est tale, quod per visionem detegit possit, & quoties coniuges fatentur impotentiam, alias secus.

A matronis, &c. Notatur ad hoc, quod probatur per inspectionem obstetricum, & matronarum, an mulier sit virgo, an verò potius corrupta, & deflorata, vt per Mascard. de probat. conclus. 1313. num. 3. Farin. in praxi crimin. part. 4. decis. 27. num. 2. vbi addit. lit. A.

Bonæ opinionis, & fide dignis. Notatur ad hoc, quod matrona debent esse honestæ, ac bonæ famæ, non leues, aut viles, ne modico pretio subornatæ falsò depoñant, vt per Sanchez d. lib. 7. disp. 113. num. 1. vbi num. 7. resoluit quod matronæ, ac omnes alij, qui iuxta artis peritiam de re aliqua depoñere debent, recusari possunt, de quo etiam Fulc. Pac. de probat. lib. 1. c. 47. num. 120. Ioan. Garc. de expens. c. 24. num. 23.

Si constitueris vobis, &c. Notatur ad hoc, quod in maleficii impedimento triennium computatur à die copulæ intentatæ, nec oportet huiusmodi triennium assignari à iudice, nec prius penitentiam peragi; nec text. in presenti, narrans penitentiam peccatorum fuisse iniunctam, contrarium decidit, quia factum narrat, nec ius statuit; imò quando decidit solum petit toto illo octo annorum tempore, ex quo initium erat Matrimonium, triennio continuo coniuges habitasse, vt docent Gregor. l. 5. verbo *dar*, tit. 8. part. 4. Matienf. in rubr. tit. 1. gloss. 1. n. 203. lib. 5. noua recopil. Henric. in summ. lib. 12. cap. 7. num. 1. Sanch. d. lib. 7. disp. 110. num. 5. Quamvis huiusmodi triennium incipere currere à die cohabitationis, teneat Menoch. de arbit. casu 519. num. 14. & 15. vel à tempore assignationis per iudicem factæ allerat Gonzal. ad reg. 8. Cancel. gloss. 56. num. 74.

Infra prædictos octo annos, &c. Notatur ad hoc, quod quando constare non potest perpetuumne sit, an temporale maleficium, præsumitur perpetuum, ac dissoluetur coniugium quando triennio coniuges dedere operam carnali copulæ, nec perficere poterunt, vt per Sanch. d. lib. 7. disp. 93. n. 12.

Per continuum triennium. Intelligit civilis modo, nempe vt toto triennio vacauerint coniuges copulæ debitis horis, & locis; non verò Mathematicè, continuo, quia id esset moraliter impossibile, sæpe namque morbis intermittit tempus illud, & si aliud diceremus, impedirentur peregrinationes, aliæque negotia, quibus vitum vacare societas, atque gubernatio domestica cogit, ita Sanch. d. lib. 7. disp. 111. n. 2. & 3. Gutier. eod. tract. c. 122. n. 7.

In gloss. Cognoscendi, ibi, maleficium quantum ad istam, & non quantum ad alias. Notatur ad hoc, quod maleficium dicitur quando vir non potest uxorem cognoscere

B B b cognosce

cognoscere, cum possit ad alias accedere, frigiditas vero quoad omnes vniuersalis est, vt per Victor. in *summ. vbi de Matrim. n. 286.* Henric. in *summ. lib. 1. c. 8. n. 2.* Sanch. de *Matrim. lib. 7. disp. 9. n. 6.* vbi etiam asserit malefici signum esse quando coitum quis appetit, & virgam erigit, itavt ad copulam aptus sit, & cum ad vas femineum penetrandum appropinquat relaxantur, ac concidunt subito organa, nec potest complere, atque iterum rigent, & si iterum copulari nitantur, denuo laxantur.

12 In gloss. *Septima*. fin. ibi, tamen si alterum committeretur, &c. Hæc gloss. cum dicit non sufficere aspectum matronarum, nisi etiam concurrat iuramentum septimæ manus propinquorum, subdit valere sententiam altero eorum omisso: si enim intelligatur de matronarum aspectu, verum dicit, sed omisso iuramento septimæ manus propinquorum sententiam reddit nullam: nam in hoc text. prope finem tradens Pontifex formam dissoluendi Matrimonium ratione impotentie, ponit tanquam prærequisitum hoc iuramentum, & cum sit forma probationis iure præscripta, eius emissio vitiat sententiam, ita Sanch. d. *lib. 7. disp. 108. n. 9.*



De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

TIT. XVI.

SUMMARIVM.

- 1 Doctores referuntur super hanc rubr. scribentes.
- 2 Interdictum Ecclesiæ tribus modis fit, per legem, per iudicem, per Parochum, & unaquæque species declaratur, num. seqq.

SUPER hanc rubr. scripserunt Zabarel. Ioan. Andr. Anchar. Butr. Panorm. Præposit. Alex. de Neno, Cujac. Durand. in *breviario aureo iuris Canonici*, & in *speculo iuris*, sub hoc tit. lib. 4. Steph. Ranchin. in *continuat. tit. Decret. Ioan. de Londris in breviario sanctorum Canonum*, Petrus de Rauenna in *compendio iuris Canon. Martin. Mesnart. in epitome Decret. Dan. Venat. in analyt. methodica iuris Pontif. à pag. 564.* Goffred. & Hostiens. in *summa huius tituli*. Alex. Cassan. & Anastas. Germon. in *paratilis ad quinque libros Decret. Barthol. Carthag. in exposit. tituli iuris Canon. Zypæ. in analytica postremi iuris Ecclesiæ enarrat. pag. 168.* Canil. in *summ. iur. Canon. nonisime Ioan. Honor. lib. 4. summ. in Decret. omnes sub hoc tit.*

2 Interdictum Ecclesiæ tribus modis fit, per legem scilicet, per iudicem, per Parochum; per legem quæ certis temporibus nuptias prohibet, de quibus in *cap. non oportet*, il. 2. 3. 9. 4. & in *cap. capellanus*, de *ser. que tempora restricta sunt per Concil. Trid. sess. 24. de reformat. matrim. cap. 10.* his tamen temporibus non ipsum Matrimonium, sed solemnitates nuptiarum & traditio ad domum prohibentur, vt expresse colligitur ex *d. cap. capellanus*, vbi gloss. verbo quocumque tempore, communiter recepta. Insuper per licis pendentiam Ecclesiæ interdictum Matrimonium, ex reg. generali, quæ prohibet pendente lite innotari, & rem de qua controuersia est distrahi *cap. Ecclesiæ*, vt lite pendente.

Secundo modo fit interdictum per iudicem, solent enim, & debetur pendente de Matrimonio lite vel eas, vel alias nuptias contrahi specialiter interdici, *cap. tua nos*, de *sponsa duorum*, *cap. 1. & vbi hoc tit.*

Tertio modo fit à Parocho cum aut impedimentum denuntiatur illi, aut probabilis est eiusdem suspicio, & cum inhibitis, in *princ. & in s. sanè*, de *clandest. desponsat.* In omnibus tamen his casibus Matrimonium contractum valet, *cap. 1. & 2. hoc tit.* vbi Doctores citant, non tamen quia hoc impedimentum temporalem habet prohibitionis causam, est enim hæc falsa ratio, licet communis sit cum gloss. in *d. c. tua nos*, & confirmatur per text. in *l. stipules*, ff. de *verb. oblig.* & quia sic probatur, impedimenta legis humanæ minime diuiniunt, cum prohibitio non dirigitur in ipsam Matrimonij substantiam, sed accidentia, quod tunc fit cum non simpliciter, & absolute Matrimonium prohibetur inter aliquos, sed circumstantia modi, temporis, & loci, tunc enim nisi lex habeat decretum irritans adum valet, sed lex quæ prohibet Matrimonium contractum contra Ecclesiæ interdictum, solum tempus videtur prohibere, & non habet decretum irritans, d. c. *non oportet*, & capellanus; igitur actus valet.

SUMMARIVM.

- 1 Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ, vbi dicit factum, seu contractum, propter hoc solum non dirimitur, imponitur tamen penitentia sic contrahentibus, & separantur donec cogantur de causa interdicti.
- 2 Sponsalia per oscula, amplexus, & similia signa nequaquam transeunt in Matrimonium.
- 3 Præsentia, & taciturnitas contrahendorum non sufficiat dum quicumque extraneis contrahunt, & separantur.
- 4 Coniuges ad tempus separandi sunt quando Matrimonium contra prohibitionem interdicti.

CAP. Literæ. I. Alex. III.

VDEX quando interdicat mulieri ne alicui nubat, & ipsa spreto mandato contrahit; Matrimonium tenet, sed pro mandato spreto imponenda est illi penitentia; & si præceperit iudex vt prius redeat ad domum matris, debet hoc facere, & postea ite ad matritum, ne mandatum iudicis contemnat. Colligitur ex Ordin. Abb. antiq. Collect. Zabarel. Ioan. Andr. Host. Butr. Anchar. Panorm. Præposit. Alex. de Neno, Canil. Cujac. Viuian. in *ration. lib. 4. iuris Pontif. pag. 95.* Alagona in *compendio iuris Canon. pag. 59.* remissum de *Ximen. in concord. p. 1. & 2. relectus ab Ant. Angeli collect. 4. Decret. lib. 4. tit. 17. c. 2.*

Sæpe amplexata fuisset, &c. Notatur ad hoc quod sponsalia, quæ re, & verbis de futuro appellantur, per oscula, amplexus, & similia signa nequaquam transeunt in Matrimonium, vt per Conat. de *spons. p. 1. c. 4. s. 2. num. 2.* Malcard. de *probat. concl. 1039.* Menoch. de *presumpt. lib. 1. præsumpt. 1. n. 62.* Matien. in *rubric. tit. gloss. 1. n. 57. lib. 5. noue recip.* Franc. Molin. de *ritu nupt. lib. 1. comparat. 14. n. 18.*

A proprio viro sui fratre se desponsari, &c. Notatur ad hoc, quod non est speciale dum parentes pro filiis contrahunt, vt sufficiat præsentia, & taciturnitas, sed idem dicendum est de quocumque extraneo, vt per Fr. Emman. in *summa cap. 234. num. 4. rem. 1.* & saltem quoad internum forum, in illo enim quicum